

**Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav českých dějin**

Branislav Heriban

**ŽIDOVSKÉ SPOLKY V ČESKOSLOVENSKU
SO ZAMERANÍM NA BRATISLAVU
1919 – 1939**

**Autoreferát dizertačnej práce na získanie
vedecko-akademickej hodnosti Philosophiae doctor (PhD.)
vo vednom odbore 012 Historické vedy – České dějiny**

**Praha
2011**

Dizertačná práca bola vypracovaná v rámci externej formy doktorandského štúdia na Ústave českých dejín Filozofickej fakulty Univerzity Karlovy v Prahe.

Predkladateľ: Mgr. Branislav Heriban
                                  Černyševského 19
                                  851 01 Bratislava 5

Školiteľ: Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc. †
                                  Mgr. Miroslav Michela PhD.
                                  Ústav českých dejín

Oponenti:

Autoreferát bol rozoslaný .....

Obhajoba dizertačnej práce sa koná dňa ..... o ..... hod.
pred komisiou pre obhajobu dizertačnej práce spoločnej odborovej
komisie z odboru 012 České dejiny na Filozofickej fakulte Univerzity
Karlovy, Palachovo nám. 2, Praha.

1. Predmet a ciele práce

Predložená dizertačná práca si stanovila za cieľ komplexné spracovanie židovských spolkov v Československu so zameraním na Bratislavu v rokoch 1919 – 1939. Časové ohraničenie práce nebolo zvolené náhodne. Dňa 1. januára 1919 bola československým vojskom oslobodená Bratislava a v marci bola prehlásená za hlavné mesto Slovenska. Stala sa sídlom Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska, ktoré malo okrem iného na starosti aj schvaľovanie spolkových stanov. V roku 1939 vznikol slovenský štát a židovské spolky, ktoré sa dobrovoľne nerozišli, už len živorili, až do svojho núteného zániku v septembri 1940. Ide o tému, ktorá doposiaľ týmto spôsobom spracovaná nebola a to aj napriek tomu, že v prípade dejín Židov je k dispozícii obsiahla literatúra, ktorá sa však zameriava prevažne na sociálno-náboženské aspekty ich života a holokaust. Táto práca si však kladie za cieľ objasnenie aj takých otázok, ktoré z ideologického hľadiska pred revolúciou v roku 1989 nemohli byť objektívne spracované.

V slovenskej historiografii sa ani po takmer dvadsiatich rokoch od pádu komunistického režimu nevenovala dostatočná pozornosť histórii židovských spolkov predvojnového Československa. Až na pár vzácnych výnimiek, ktoré sa okrajovo zaoberajú danou témou doposiaľ chýba komplexná monografia zaoberajúca sa uvedenou témou.¹Vzhľadom k stále nedostatočnému počtu seriózných monografií sme tak často odkázaný na súhrn základných informácií (a niekedy bohužiaľ i dlho tradovaných faktografických omylov), ktoré nám ponúkajú dostupné encyklopedické slovníky. V tomto smere je zatiaľ neprekonaná Encyklopedia Iudaica, Jeruzalem 1971 ako vierohodný prameň k dejinám Židov. Literatúra venovaná spolkom existovala už pred rokom 1945. Ako príklad možno uviesť prácu Huga Golda „Die

---

¹ SALNER, P.: Mozaika židovskej Bratislavy, Bratislava, PT 2008
SALNER, P.: Premeny židovskej Bratislavy 1945-1989, Bratislava, PT 2009
TRANČÍK, M.: Medzi starým a novým, Bratislava, PT 1997

Juden und Die Judengemeinde Bratislava in Vergangenheit und Gegenwart.“² Práca sa zaoberá dejinami Židov od druhej polovice 18. storočia do dvadsiatych rokov dvadsiateho storočia. Väčšinu literatúry k činnosti spolkov v tej dobe vydávali ale spolky samé, buď vo forme stanov, čo sa nám zachovalo len u spolkov majoritného obyvateľstva, rôznych časopisov, alebo neperiodických publikácií.

Historická produkcia k dejinám spolkov je v Čechách pestrejšia. Stačí spomenúť práce k dejinám židovských spolkov od Jiřího Křesťana³ a Kateřiny Čapkovej⁴, alebo súpis Mareka Laštovku a kolektívu „Pražské spolky 1895-1990.“ Podobné práce v slovenskej historiografii takmer úplne absentujú. Dejiny spolkov na Slovensku sa zaoberajú len Katarína Hradská⁵ a Elena Mannová⁶, Gabriela Dudeková a komplexnejšie práce o dejinách židovských spolkov doposiaľ neexistujú. Jediná kniha, ktorá sa zaoberá židovským spolkom na Slovensku sú spomienky pamätníkov, ktoré vyšli pod názvom „Hašomer Hacair – dejiny hnutia“.⁷ Kniha podobne ako každé spomienky je subjektívne ladená, ale zároveň je cenným prameňom poznatkov k dejinám uvedeného spolku.

Téma dizertačnej práce a pramene v nej použité sú zaujímavé aj z hľadiska dejín výskumu. Do roku 1989 vo svojich prácach exilový historici čerpali prevažne zo svedectiev či spomienok bývalých sionistov a k dispozícii mali len časť dokumentov uložených v Ústrednom sionistickom archíve v Jeruzaleme. Autor si je vedomý, že v našich archívoch sa vyskytujú aj ďalšie zneprístupnené a nespracované fondy, ktoré by pomohli bližšie objasniť spomínanú problematiku. V Slovenskom národnom archíve ide o fond Ústredné autonómne

---

² GOLD, H.: Die Juden und die Judengemeinde Bratislava..., Brunn 1932

³ KŘEŠŤAN, J.: Židovské spolky v Českých zemích v letech 1918-48, Praha, SEFER 2001

⁴ ČAPKOVÁ, K.: Češi, Němci, Židé?, Praha-Litomyšl, PASEKA 2005

⁵ HRADSKÁ, K.: Slobodomurárske lóže v Bratislave, Bratislava, PT 2005

⁶ MANNOVÁ, E.: Spolky-čertove volky, ale aj škola demokracie, In.: SALNER, P.: Taká bola Bratislava, Bratislava, VEDA 1991, s. 67-91

⁷ MANNOVÁ, E.: Spolky a ich miesto v živote spoločnosti na Slovensku v 19. a 20. stor., Bratislava 1996 (dizertačná práca)

⁷ Hašomer Hacair – dejiny hnutia, Bratislava, SNM – Múzeum židovskej kultúry 2001

ortodoxné obce na Slovensku. Nachádza sa ho tam päť bežných metrov a časť fondu preskúmal Prof. Ješajahu Andrej Jelínek, ktorého preto vo svojej práci citujem. Mestský archív v Bratislave, v ktorom sa nachádza fond Policajné riaditeľstvo spolková agenda autor nemohol použiť. Spomínaný archív je už vyše piatich rokov v rekonštrukcii a v súčasnosti sa sťahuje do nových priestorov. Autor čerpal prevažne z fondov Policajného riaditeľstva a Krajského úradu uložených v Slovenskom národnom archíve a z fondu Župný úrad uloženom v Štátnom archíve v Bratislave. Podobne pramene uložené v Archíve bezpečnostných zložiek (bývalom archíve ministerstva vnútra) v Prahe autor nemohol výraznejšie použiť, keďže väčšina z nich je datovaná od roku 1945 čo už nie je témou práce.

Fond Policajné riaditeľstvo v Bratislave spolkové oddelenie je súhrn korešpondencie medzi Policajným riaditeľstvom, spolkami a Ministerstvom s plnou mocou pre správu Slovenska. Ide o zápisy z valných hromád spolkov, zbierky stanov a korešpondenciu medzi spolkami a Policajným riaditeľstvom. Fond Krajský úrad je zbierkou spisov a korešpondencie z provincií Krajského úradu. Fond Župný úrad uložený v Štátnom archíve v Bratislave je zbierkou spisov z provincií Župného úradu.

Práca zväčša prináša nové poznatky do problematiky židovskej spolkovej činnosti na Slovensku, aj keď sa z pochopiteľných dôvodov nebolo možné vyhnúť opakovaniu niektorých už známych faktov. Naším zámerom však bolo hlbšie pochopenie činnosti židovských spolkov a spôsobu ako postupovali v jednotlivých situáciách. Cieľom bolo tiež poukázať na personálne prepojenie medzi jednotlivými spolkami a migráciu ich členov medzi nimi.

Práca je rozdelená do viacerých kapitol členených tematicky a chronologicky. Židov v nej vnútorne diferencujeme tak ako väčšina autorov na ortodoxných, neologických a podľa politického a národného presvedčenia na sionistov a asimilantov. Tieto kapitoly sú členené na podkapitoly v ktorých autor rozoberá činnosť jednotlivých spolkov.

Samostatné kapitoly venujeme slobodomurárom ako zvláštnemu druhu spolkovej činnosti a židovským politickým stranám. V kapitole o židovských politických stranách autor čerpal z dostupných prameňov a svojej diplomovej práce. V závere sa autor zaoberá postupnou likvidáciou židovských spolkov v období od autonómie do obdobia po Salzburskom diktáte. Táto časť práce bola prednesená na konferencii Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov v roku 2009 v Trnave.

Čo sa týka otázky Žida – maďarizátora tak často spomínanej v dobovej literatúre, autor vychádzal z teórie Ješajahu A. Jelínka, že Židia si ako obcovaciu reč zachovali nemčinu, alebo jidiš. Túto tézu potvrdzuje aj hlásenie o pomeroch v domácnosti rabína Funka.

2. Štruktúra a výsledky dizertačnej práce

V štruktúre tejto práce zohľadňujeme zaužívanú periodizáciu dejín Československa tak, ako ju vyčlenili bádatelia v minulosti. To znamená, že sme ako koniec Československa vzali dátum 14. marec 1939, keď vznikol slovenský štát. V tomto období sme sa snažili popísať činnosť jednotlivých židovských spolkov, prípadne rozpory medzi nimi. Taktiež dodržiavame náboženské členenie Židov na ortodoxných, neologických a status quoante. Ako i politicko – národné členenie na asimilovaných a sionistov. Smer status quoante v práci nespomíname keďže v Bratislave neexistoval. Národnými Židmi rozumieme sionistov, keďže v období prvej Československej republiky mali možnosť prihlásiť sa ako národnosť. Za asimilovaných považujeme tých Židov, ktorí sa cítili ako príslušníci väčšinového národa s „mojžišovským“ vierovyznaním. Išlo o malý počet Židov. Podľa Tibora Löwenbeina ich bolo v roku 1938 na Slovensku okolo 40.000. Tento jav súvisel s urbanizáciou a preto sa vyskytoval najmä vo väčších mestách ako Bratislava a Košice.

Po úvode nasledujú vstupné kapitoly bez ktorých nemožno poňať prácu ako celok. Zaoberajú sa židovským osídlením na Slovensku od počiatkov do začiatku 20. storočia a spolkovým životom na Slovensku do konca 19. storočia. Židia žili na území Slovenska od rímskych čias. Pravdepodobne boli dovezený rímskymi légiami usadenými v neďalekej Gerulate a Carnunte. Autor sa zaoberá ich dejinami na území Bratislavy ako aj náboženským rozdelením.

V dôsledku schválenia rakúskej ústavy vo februári roku 1861 došlo v novembri 1867 k prijatiu spolkového zákona, ktorý rozvíjal a spresnil niektoré všeobecné ústavné zásady. V Uhorsku po rakúsko – uhorskom vyrovnaní platil zákon z 2. mája 1875 č. 1508/1875 B.M., ktorý bol s menšími úpravami v platnosti až do konca roku 1951. V dvadsiatych rokoch 20. storočia prepukla v Bratislave a na Slovensku spolková horúčka. V roku 1931 zaregistrovali v meste až 676 spolkov, čo

je takmer desaťnásobok v porovnaní s rokom 1900. V rokoch 1919 – 1939 existovalo v meste okolo 30 až 40 židovských spolkov.

Ďalšie kapitoly sú členené podľa konfesiónálneho a národnostného rozdelenia Židov, na ortodoxných, neologických a sionistov a asimilovaných. Opisy spolčkovej činnosti sa nachádzajú v podkapitolách. Ortodoxný boli proti politickej aktivite Židov a proti sionizmu. Väčšina neológov chápala sionizmus ako národnú zradu. Naopak sionisti mali zastrešenie v Svetovom sionistickom zväze (WZO) a chápali sionizmus ako národný a politický záujem.

Židovská strana na Slovensku vznikla ako odnož Ľudového zväzu židov pre Slovensko, ktorý vznikol v roku 1919. Naopak v Čechách sa sformovala zo Židovskej národnej rady a Zemskej sionistickej konferencie. Židovskými politickými stranami sa zaoberám v poslednej kapitole. Mnohý ich členovia boli zároveň členmi viacerých židovských spolkov a charitatívnych organizácií.

Nábožensky orientovaný Židia, ktorý neboli sympatizantmi separujúcej sa ortodoxie „trenundtorthodoxie“ založili sionistické hnutie Mizrahi. Činnosť tohto hnutia popisujem v podkapitole pod ortodoxnými. Hnutie sa znovu obnovilo v Bratislave v roku 1919. Vznikol aj zemský zväz Mizrahi. Za spolupráce zväzu a sionistov vznikol v Bratislave pod záštitou anglického konzula Palestínsky úrad. Palestínsky úrad mal na starosti najmä poľských utečencov smerujúcich do Palestíny.

Významným prvorepublikovým sionistom bol Dr. Oskar Neumann, člen viacerých židovských spolkov a od roku 1939 Ústredného sionistického zväzu. V časoch vojny bol členom „tieňového kabinetu“ Ústredne Židov a jej posledným starostom. Najväčší počet židovských spolkov mali v meste sionisti. Okrem spoločenských to boli hlavne športové spolky. Išlo o nasledujúce spolky: Makabea, Plavecký a športový klub Bar Kochba a Spolok židovských skautov Hašomer. Spolok „Makkabea“ bol založený v roku 1912 a preukázateľne od roku 1922 mal deväť sekcií: futbal, lawn tenis, ľahká atletika, ťažká atletika,

zimné športy, turistika, šerm, table tenis a vzdelávací odbor. Spolok mal na petržalskej strane dve futbalové ihriská, centrálny tenisový dvorec, ľahkoatletickú dráhu, volejbalové ihrisko a zvláštny priestor pre šerm. Spolok bol okrem iného členom Zväzu židovských zimných športov v ČSR a člen Československého šermiarskeho zväzu. Spolok okrem športových aktivít usporadúval aj spoločenské podujatia najmä pre členov spolku.

V závere sa zaoberám likvidáciou židovských spolkov a vznikom Ústredne židov v septembri 1940. Uvedená časť práce bola prednesená na konferencii Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov v Trnave. V druhej polovici 30. rokov 20. storočia začala byť politická situácia v Európe pod vplyvom nacistického Nemecka nepokojná čo zasiahlo aj život v Československu. Hlinkova slovenská ľudová strana začala poukazovať na klasicky zlé vzťahy medzi Slovákmi a Židmi. Taktiež sa množili prejavy antisemitizmu. Karol Sidor navrhol v marci 1937 v parlamente vystáhnúť Židov zo Slovenska a Podkarpatskej Rusi do židovskej autonómnej oblasti ZSSR v Birobidžane. Podobný návrh predniesol aj guvernér Podkarpatskej Rusi Beskyd.

Činnosť Židovskej strany a socialistickej Poale Zion – P.A.G.Z. bola po autonómii v novembri 1938 na Slovensku zakázaná a v januári 1939 boli rozpustené. Tým došlo k úplnému vyradeniu židovského obyvateľstva z politického a čiastočne aj spoločenského života. Veľké množstvo židovských spolkov od začiatku autonómie buď nevyvíjalo žiadnu činnosť, alebo sa dobrovoľne rozišlo. Jedinú zmienku o židovskom spolku, ktorý vznikol za autonómie máme z 25. januára 1939. Židovský kultúrny spolok BETAR pre Slovensko pokračoval v činnosti prvorepublikového spolku „Brit Trumpeldorf“ v novej spoločensko – politickej situácii.

Slovenská vláda ihneď ako sa ujala moci začala riešiť „židovskú otázku“. Počas existencie slovenského štátu vyšlo niekoľko stovák protizidovských zákonov. V júni 1940 sa v Salzburgu slovenská vláda

zaviazala ku „konečnému riešeniu“ židovskej otázky. V septembri 1940 bolo obmedzené spolčovacie právo Židov a zakázané židovské spolky. Jedinou povolenou inštitúciou poverenou zastupovať záujmy Židov pred úradmi sa stala Ústredňa židov. Ústredňa židov bola podriadená Ústrednému hospodárskemu úradu, ktorý mal na starosti arizáciu. Ústredňa židov existovala do Slovenského národného povstania.

Spolu so spolkami boli zrušené aj kancelárie Hicemu a Palestínskeho úradu. Ich činnosť prevzala vysťahovalecká sekcia Ústredne židov a konzulát Palestínskeho úradu v Budapešti.

3. Pramene a literatúra

Archívy a pramene

Archív bezpečnostných zložiek – Praha, fond: H752

Archív mesta Bratislavy, fond: Policajné riaditeľstvo

Archív Univerzity Komenského, fond: Rektorát UK I.

Národní archiv – Praha, fond: MZV – výstrižkový archív

Slovenský národný archív – Bratislava, fond: Policajné riaditeľstvo, Krajinský úrad – prezidiálne, Ministerstvo zahraničných vecí, Ústredný hospodársky úrad (209), Poverenníctvo vnútra

Nadácia Milana Šimečku, Oral History

Štátny archív – Bratislava, fond: Župný úrad

Štátny okresný archív – Prievidza, fond: RH a KSČ, Politické strany a spolky, OÚP

Publikované dokumenty

HRADSKÁ, K.: Holokaust na Slovensku 3. Listy Gisely Fleischmannovej (1942-1944), Zvolen, Klemo 2003

HRADSKÁ, K.: Holokaust na Slovensku 8. Ústredňa židov (1940-1944), Bratislava 2008

NIŽŇANSKÝ, E.: Holokaust na Slovensku 1. Obdobie autonómie (6.X.1938-14.III.1939), Zvolen, Klemo 2001

NIŽŇANSKÝ, E.: Holokaust na Slovensku 2. Prezident, vláda, snem SR a štátna rada o židovskej otázke (1939-1944), Zvolen, Klemo 2003

NIŽŇANSKÝ, E.: Holokaust na Slovensku 4. Dokumenty nemeckej proviencie (1939-1945), Zvolen, Klemo 2003

NIŽŇANSKÝ, E.: Holokaust na Slovensku 5. Židovské pracovné tábory a strediská na Slovensku (1938-1944), Zvolen, Klemo 2004

NIŽŇANSKÝ, E.: Holokaust na Slovensku 6. Deportácie v roku 1942, Zvolen, Klemo 2005

NIŽŇANSKÝ, E.: Holokaust na Slovensku 7. Vzťah slovenskej majority a židovskej minority, Zvolen, Klemo 2005

Slovenský zákonník 1939, 1940

Literatúra

AVINERI, Š.: Zrození moderního sionizmu, Praha, SEFER 2001

BARKÁNY, E. – DOJČ, L.: Židovské náboženské obce na Slovensku, VESNA 1991

BOREK, D.: Židovské politické strany v ČSR 1918-1938, Praha, Univerzita Karlova

BUCHLER, R.J.: Encyklopédia židovských náboženských obcí 1. A-K, Bratislava, SNM 2009

BUCHLER, Y.R.: Stručný pohľad na dejiny Židov na území Slovenska, Menashe 1988

BUCHLER, Y.R.: The Jews of Slovakia: some historical and social aspects, Menashe 1987

BUCHLER, Y.R.: Židovská náboženská obec v Topoľčanoch, Bratislava, SNM 1996

ČAPKOVÁ, K.: Češi, Němci, Židé?, Praha – Litomyšl, PASEKA 2005

ČAPLOVIČ, M.: Branné organizácie v Československu 1918-1939 (so zreteľom na Slovensko), Bratislava, Ministerstvo obrany SR, 2001

ČERNO, I. – SÝKORA, Č.: Spoločovanie a zhromažďovanie na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, T. S. Martin 1928

Dejiny Bratislavy, Bratislava, OBZOR 1979

DUDEKOVÁ, G.: Dobrovoľné združovanie na Slovensku v minulosti, Bratislava, SPACE 1998

DUSIL, V. – KLIMENT, J.: Spolky, shromáždění a politické strany podle práva československého, Praha, Právnické knihkupectví a nakladatelství 1936

Encyklopedia Judaika, Second edition, Jeruzalem 2007

Felvidék telepuleseinek nemzetiségi...1880-1941, Budapest 1995

FRANKL, P. a P.: Židia v Žiline, Žilina, Zbor Žilincov 2008

FRIEDER, E.: Z denníka mladého rabína, Bratislava, JUDAICA SLOVACA 1993

GITELMAN, Z.: The emergence of modern Jewish politics, Pittsburg, University of Pittsburg Press 2000

GOLD, H.: Die Juden und die Judengemeinde Bratislava..., Brunn 1932

GRANT, M.: Židé v římském světě, Praha, BBart 2003

HERTZBERGER, A.: Židia: povaha a charakter židovského národa, Bratislava, SOFA 1999

HLAVINKA, J.: Židovská komunita v okrese Medzilaborce v rokoch 1938-1945, Bratislava, ÚPN 2007

HORVÁTH, V.: Dejiny Bratislavy, Bratislava, OBZOR 1982

HRADSKÁ, K.: Prípad D. Wisliceny, Bratislava, AEP 1999

HRADSKÁ, K.: Slobodomurárske lóže v Bratislave, Bratislava, PT 2005

HRADSKÁ, K.: Židovská Bratislava, Bratislava, PT 2008

JAVOR, M.: Slobodomurárske hnutie na Slovensku, Prešov, Metodicko-pedagogické centrum 2003

JAVOR, M.: Slobodomurárske hnutie v českých krajinách a v Uhorsku v 18. storočí, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity 2009

JAVOR, M.: Slobodomurárske hnutie v Košiciach, Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2009

JELÍNEK, A.J.: Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí, Zborník statí, Bratislava, JUDAICA SLOVACA 1999

- JOHNSON, P.: Dějiny židovského národa, Praha, Rozmluvy 1995
- KAMENEC, I.: Po stopách tragédie, Bratislava, ARCHA 1991
- KILIÁNOVÁ, G. – KOVALSKÁ, E.: My a tí druhí v modernej spoločnosti: konštrukcie a transformácie kolektívnych identít, Bratislava, VEDA 2009
- KONTÁROVÁ, J.: Židia v Galante a okolí: regionálna bibliografia, Galantská knižnica 2004
- KOSTKA, P.: Juden und Judentum in Literatur und Film des slavischen Sprachraums: die geniale Epoche, Wiesbaden, Harrasowitz 1999
- KRAUS, A.: Dr. Edvard Beneš a Židia, Prešov, Šteharovo nakladateľství 1938
- KŘEŠŤAN, J.: Židovské spolky v Českých zemích v letech 1918-1948, Praha, SEFER 2001
- KULKA, E.: Židé v československé Svobodově armáde, Praha, Naše vojsko 1990
- KULKA, E.: Židé v československém vojsku na Západě, Praha, Naše vojsko 1992
- LETZ, R.: Dejiny Slovenskej ligy na Slovensku (1920-1948), Bratislava, MS 2000
- LIPSCHER, L.: Die Juden im Slowakischen Staat 1939-1945, Munchen – Wien 1980
- LIPTÁK, M.: Židia na Spiši. Kežmarok a okolie, Kežmarok, ViViT 2006
- LOWENBEIN, T.: Slovenskožidovské hnutie a jeho poslanie, Bratislava 1938
- LUTHER, D. – SALNER, P.: Menšiny v meste, Bratislava, Ústav etnológie SAV 2004
- MALÍŘ, J. – MAREK, P.: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-1938, Brno, DOPLNĚK 2005

- MATTIOLI, V.: Gli ebrei e la chiesa: 1933 – 1945, Milano, Mursia 1997
- NIŽŇANSKÝ, E.: Židovská komunita na Slovensku medzi československou parlamentnou demokraciou a Slovenským štátom, Prešov, UNIVERSUM 1999
- PĚKNÝ, T.: Historie Židu v Čechách a na Moravě, Praha, SEFER 2001
- PILARCZYK, K.: Żydzi i judaizm we współczesnych badaniach polskich, Krakow, Księgarnia Akademia 1997
- Reprezentačný lexikón Slovenska a Podkarpatskej Rusi, Bratislava, Academia 1936
- ROMERO CASTELLÓ, E.: A zsidók és Europa 2000 év története, Budapest, Corvina 1994
- RUBINSTEIN, H.L.: The Jews in the modern world: a history since 1750, London, Oxford University Press 2002
- SACHAR, M.H.: Dějiny státu Izrael, Praha, REGIA 1999
- SALNER, P.: Mozaika židovskej Bratislavy, Bratislava, PT 2007
- SALNER, P.: Premeny Bratislavy 1939-1993, Bratislava, VEDA 1998
- SALNER, P.: Premeny židovskej Bratislavy, Bratislava, PT 2008
- SALNER, P.: Taká bola Bratislava, Bratislava, VEDA 1991
- SALNER, P.: Židia v Bratislave, Bratislava, Zing print 1997
- SALNER, P.: Židia na Slovensku medzi tradíciou a asimiláciou, Bratislava, Zingt print 2000
- Slovenský biografický slovník, Martin, Matica Slovenská 1994-95
- Slovenská národná bibliografia, Martin, Matica Slovenská 1960
- ŠEDINOVÁ, J.: Židé – dejiny a kultura, Praha, Židovské muzeum v Praze 2005
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T.: Najstaršie dejiny Bratislavy, Bratislava, Elán 1993

The Jews of Czechoslovakia. Historica. Studies and Surveys, Vol. I., Philadelphia 1968

The Jews of Czechoslovakia. Historica. Studies and Surveys, Vol. II., Philadelphia 1971

The Jews of Czechoslovakia. Historica. Studies and Surveys, Vol. III., Philadelphia 1984

TRANČÍK, M.: Medzi starým a novým, Bratislava, PT 1997

VEBER, V.: Židé v novodobých dějinách: soubor přednášek na FF UK, Praha, Karolinum 1997

ZATLOUKAL, J.: Podkarpatská Rus, Bratislava, Klub přátel Podkarpatské Rusi 1936

ZBIKOWSKI, A.: Żidzi, Wrocław, Wydawatelstwo Dolnoslaskie 1997

Zsidó Lexikon, Budapešť, Zsidó Lexikon Kiada 1929

Štúdie

BEDNAŘÍK, P.: Antisemitismus v českém tisku v období druhé republiky, In.: Židé v Čechách: sborník příspěvku, Praha – Liberec 2007

ČAPKOVÁ, K.: Pilsudski or Masaryk? In.: Judaica Bohemiae XXXV/1999

ČAPKOVÁ, K.: Specific Features of Zionism in the Czech Lands in the Interwar Period, In.: Judaica Bohemiae XXXVIII/2002

FRANKL, M.: První republika a židovští uprchlíci před nacismem, In.: Židé v Čechách: sborník příspěvku, Praha – Liberec 2007

HABARTOVÁ, K.: Židovští uprchlíci z Haliče a Bukoviny ve východních Čechách během první světové války, In.: Židé v Čechách: sborník příspěvku, Praha – Liberec 2007

HERIBAN, B.: Likvidácia židovských spolkov a vznik ústredne židov. (nepublikované)

HOLOTÍK, L.: Zjazd sociálnodemokratickej strany (ľavice) na Slovensku v januári 1921. In.: Historický časopis, 1963, č. 3

HRABOVSKÝ, M.: Od odmietnutia teologickej existencie Židov k odmietnutiu fyzickej existencie Židov. In.: Vrzgulová, M.: Holokaust ako historický a morálny problém v minulosti a súčasnosti, Bratislava 2008, s. 82-85

HRADSKÁ, K.: Tragédia slovenských Židov. In.: Benz, W.: Holokaust, Trenčín, F 2010

KAMENEC, I.: Holokaust na Slovensku, jeho reflexie v literatúre a spoločnosti, In.: Tereziínske listy: zborník Památníku Terezín, Praha 2005, s. 82-91

KATUNINEC, M.: Sidor a židovská otázka. In.: Vrzgulová, M.: Tamže

KOVAČEVIČOVÁ, S.: Príspevok k dejinám židovských náboženských obcí na Slovensku. In.: Haraksim, L.: Národnosti na Slovensku, Bratislava, VEDA 1993, s. 115-161

KREKOVIČOVÁ, E.: Židia na Slovensku. In.: Krekovičová, E.: Medzi toleranciou a bariérami, Bratislava, AEP 1999, s. 21

MISKOLCZY, A.: „...a zem sa nám pod nami otvorila“ In.: Lang, T.: Tamže, s. 372-376

PECZE, F. – BIANCHI, L.: Spolkové a zhromažďovacie právo v Uhorsku za dualizmu.

In.: Historický časopis, 11, 1963, 3, s. 389-397

SALNER, P.: Židia v meštianskej spoločnosti Slovenska. In.: Mannová, E.: Meštianstvo a občianska spoločnosť na Slovensku 1900-1989, Bratislava, AEP 1998, s. 138-146

SALNER, P. – RYCHLÍK, J.: Židia na Slovensku. In.: Botík, J. – Slavkovský, P.: Encyklopédia ľudovej kultúry na Slovensku, Bratislava, SAV 1995, s. 365-366

SOUKUPOVÁ, B.: Českožidovská a národněžidovská (sionistická) interpretace dějin: příspěvek k tzv. vzorům myšlení a cítění narodnostní menšiny, In.: Slezský sborník, Opava Roč. 100, 2002, č. 4, s. 257 – 269

TANDLICH, V.: Židia v Bratislave v období vlády kráľa Ľudovíta II. Jagelonského vo svetle prameňov. In.: Czoch, G. – Tóth, A.: Kapitoly z dejín Bratislavy, Bratislava, Kalligram 2006

Denná tlač

ALLGEMEINE JUDISCHE ZEITUNG 1933 – 1938

BRATISLAVSKÉ NOVINY 1922 - 1923

ČESKÉ SLOVO 1933

DER JUDISCHE HEROLD 1924 - 1938

ESTI UJSÁG 1934

HADERECH 1934 – 1935, 1940

HAŠOMER 1925

HÉLTFŐ REGGELI ÚJSÁG, MUNKÁC 1930

HIRADÓ 1933

JUDISCHE PRESSE 1930 – 1933

JUDISCHE NACHRICHTEN 1931 – 1936

JUDISCHE VOLKSZEITUNG 1919/20/ - 1933

JUDISCHES FAMILIENBLATT 1926 – 1933

KRONIKA 1936 - 1937

MAGYÁR UJSÁG 1934

NÁŠ KRAJ 1936

ROBOTNÍCKE NOVINY 1930

SLOVENSKÁ POLITIKA 1920 – 1924, 1926 - 1938

SLOVENSKÝ VÝCHOD 1929

SLOVENSKÝ VÝCHOD 1934

ÚRADNÉ NOVINY ŽUPY PREŠPORSKEJ (XV. BRATISLAVSKEJ)
1919 – 1928

ŽIDOVSKÁ ROČENKA 1940, zostavil: David Gross

ŽIDOVSKÉ NOVINY 1939 - 1940

4. Summary

Author of the thesis focuses on the Jewish associations and organizations in Slovakia, particularly Bratislava, in the period 1919 to 1939.

Jewish associations existed already in Austria-Hungary. In 1867, resulting from the approval of the Austrian constitution in February 1861, a federal law was adopted that developed and clarified some of the general constitutional principles. In Hungary, after the Austria - Hungarian Settlement, Law of 2 May 1875 No 1508/1875 was in force – with minor adjustments – until the end of 1951.

Activities of Jewish societies further developed during the first Czechoslovak Republic. The majority of societies existed in Prague, Brno and Bratislava. Being university cities, their activities attracted number of students, particularly lawyers and medics. The volume of voluntary activities multiplied during 1920's. Bratislava had registered 676 organization and societies in 1931, which was nearly tenfold compared to 1900. In years 1919 - 1939 there were about 30 to 40 Jewish associations in the city.

With regard to their activities the Jewish organizations were divided as follows: religious organizations, charitable societies, mutual help and burial assistance societies, student and community based organizations, gymnastics and sporting clubs, professional associations and trade unions.

Author observes religious classification to orthodox Jews, Neology followers (Hungarian version of Reform Judaism) and status quoante; as well as political - national classification to assimilated Jews and Zionists. This classification is used in thematic and chronologic ordering of the chapters. Associations and organizations are described in subchapters. Specific topics of Freemasonry and Jewish minority political parties are described in separate chapters. Author aimed to cover links and relations of associations and highlight the migration of their

members. In the conclusion part, the author describes the period from the beginning of autonomy until dissolution of Jewish associations in September 1940. Jewish Party and socialist Poale Zion activities were banned by National Office in November 1938, and were finally dissolved in January 1939. As consequence Jews we completely excluded from politics and partly also form general social life. The majority of Jewish associations either voluntarily dissolved or did not display any or only limited activity until September 1940. After this date Jewish Headquarters was established as the only organization to represent interests of Jewish citizens.